

ТАРАС ШЕВЧЕНКО:

I. НАЙМИЧКА

II. СУБОТІВ

(ПОЕМИ).

ВИДАВНИЦТВО
"ВСЕСВІТ"
1920 р.

СЕРІЯ УКРАЇНСЬКА
КИЇВ-ПРАГА
ЧИС. 5.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО:

I. НАЙМИЧКА

II. СУБОТІВ

(ПОЕМИ.)

ВИДАВНИЦТВО
„ВСЕСВІТ“
1920 р.

СЕРІЯ УКРАЇНСЬКА
КИЇВ-ПРАГА
ЧИС. 5.

Друкарня Політики в Празі

М. Шевченко

найбільший поет, пророк України, вийшов з простого народу українського, московською царицею Катериною в кайдани неволі-кріпацтва закованого. В столітні роковини народження Тараса (він родився 9-го березня 1814 р. в Моринцях, селі Звенигородського повіту на Київ-

щині) почалася світова війна, що мала принести неньці Україні волю, за яку боровся Тарас ціле своє життя.

Вже змалку звернув Тарас увагу на себе своїм великим талантом, так що пан, який взяв собі його за о зачка до свого двору, віддав його в науку до маляра в Варшаві, а потім в Петербурзі, щоб з Тараса-маляра мати більші зиску, ніж з мужика-кріпака. Але знайшлись добрі люде, що купили Тарасові волю за 2500 карб. Такі то часи були, що пан мав право чоловіка продати або в карти програти! Це сталося 22-го квітня 1838-го року. І від того часу міг Тарас вчитися малярства в академії в Петербурзі.

Та заразом таки з визволенням на волю пробудився у Тараса могутній поетичний талант, і чудовим, доси нечуваним, огненним словом він почав малювати недолю українського народу, його славу козацьку бувальщину; почав воювати словами-сльозами проти розпинателів і катів народніх і кликати до народу: „Вставайте, кайдани порвіте, і вражою злою кров'ю волю окропіте!“

За те зазнав Тарас лютої кари від московського царя Миколи І. Дня 5-го квітня 1847 Шевченка арештовали і засудили вислати, як простого салдата, в Оренбурську кріпость, а лютий царь збільшив ще кару тим, що заборонив йому писати і малювати.

Десять літ мучився-карався Тарас в тяжкій царській неволі, бо вже аж царь Олександр дав йому волю 1857-го р. Та вже не довге життя було Тарасові. Невольа зломилла його здоровля, він умер, маючи ледве 47 літ, дня 8-го березня 1861-го р., якраз того року, коли царь Олександр II скасував таке зненавиджене Шевченкові кріпацтво.

Тарасова могила стоїть на горі біля Канева над Дніпром. Туди народ український тисячами ходить, щоб вшанувати пам'ять свого про рока, свого найбільшого борця-мученика за правду і волю.

... Жива
Душа поетова святая,
Жива в святих своїх речах,
І ми, читая, оживаєм,
І чуєм Бога в небесах!“

С. С.

І. НАЙМІЧКА.

(ПРОЛОГ.)

У неділю в-ранці рано
Поле крилося туманом;
У тумані на могилі,
Як тополя, похилилась
Молодиця молодая.
Щось до лона пригортає
Та з туманом розмовляє:

„Ой тумане, тумане,
Мій латаний талане!
Чому мене не сховаєш
Оттут серед лану?
Чому мене не задавиш,
У землю не вдавиш?
Чому мені злої долі,
Чом віку не збавиш?
Ні, не дави, туманочку!
Сховай тільки в полі,
Щоб ніхто не знав, не бачив
Моєї недолі!
Я не одна єсть у мене
І батько і мати...
Єсть у мене, — туманочку,
Туманочку, брате! —
Дитя моє, мій синочку,

Нехрещений сину!
Не я тебе хреститиму
На лиху годину;
Чужі люде хреститимуть, —
Я не буду знати,
Як і зовуть... Дитя моє!
Я була багата...
Не лай мене! Молитимусь,
Із самого неба
Долю виплачу сльозами
І пошлю до тебе!“

Пішла полем ридаючи,
В тумані ховалась,
Та крізь сльози тихесенько
Про вдову співала,
Як удова в Дунаєві
Синів поховала:

„Ой у полі могила;
Там удова ходила,
Там ходила, гуляла,
Трути-зілля шукала.
Трути-зілля не найшла,
Та синів двох привела,
В китаєчку повила
І на Дунай однесла:
„Тихий, тихий Дунай!
„Моїх діток забавляй.
„Ти, жовтенький пісок!
„Нагодуй моїх діток,
„Іскупай, ісповий,
„І собою укрий!““

I.

Був собі дід та баба,
З давнього давна, у гаї над ставом,
У-двох собі на хуторі жили,
Як діточок двоє,
Усюди обоє.

Ще з-малечку у-двох ягнята пасли,
А потім побралися,
Худоби діждалися,
Придбали хутір, став і млин,
Садок у гаї розвели
І пасіку чималу, —
Всього надбали.
Та діточок у їх Біг-ма,
А смерть з косою за плечима.

Хто-ж їх старість привітає,
За дитину стане?
Хто заплаче, поховає?
Хто душу спомьяне?
Хто поживе добро чесно
В добрую годину,
І згадає дякуючи,
Як своя дитина? ...
Тяжко дітей годувати
У безверхій хаті,
А ще гірше старітися
У білих палатах,
Старітися, умірати,
Добро покидати
Чужим людям, чужим дітям
На сміх, на розтрату!

II.

І дід і баба у неділю
На призьбі в-двох собі сиділи
Гарненько, в білих сорочках.
Сіяло сонце в небесах,
А-ні хмариночки, та тихо,
Та любо, як у раї.
Сховалося у серці лихо,
Як звір у темнім гаї.

В такім раї чого б, бач-ся,
Старим сумувати?
Чи то давнє яке лихо
Прокинулось в хаті?
Чи вчорашнє, задавлене
Знов заворушилось?
Чи ще тільки заклюнулось,
І рай запалило?

Не знаю, що і після чого
Старі сумують. Може вже
Отсе збираються до Бога,
Та хто в далеку дорогу
Ім добре коней запряже?
— „А хто нас, Насте, поховає,
Як помремо?“

— „Й сама не знаю!
Я все отсе міркувала,
Та аж сумно стало:
Одинокі зостарілись...
Кому понадбали
Добра сього?“

— „Стривай лишень!
Чи чуєш? щось плаче

За ворітьми, мов дитина!
Побіжим лиш! Бачиш?
Я вгадував, що щось буде!“
І разом схопились,
Та до воріт. Прибігають,
Мовчки зупинились:
Перед самим перелазом —
Дитина сповита,
Та не туго, й новенькою
Свитиною вкрита;
Бо то мати сповивала,
І літом укрила
Останньою свитиною!...
Дивились, молились
Старі мої. А сердешне
Неначе благає:
Випручало рученята
Й до їх простягає
Малюсеньке... І замовкло,
Неначе не плаче,
Тільки пхика.

„А що, Насте?
Я й казав! От бачиш!
От і талан, от і доля!
І не самотні!
Бери ж лишень та сповивай!...
Ач яке, нівроку!
Неси ж в хату, а я верхи
Кинусь за кумами
В Городище.“

Чудно якось
Діється між нами!
Один сина проклинає,

З хати виганяє;
Другий свічку, сердешний,
Пóтом заробляє
Та ридаючи становить
Перед образами:
Нема дітей!... Чудно якось
Діється між нами!

III.

Аж три пари на radoщах
Кумів назбірали,
Та в-вечері й охрестили
І Марком назвали.
Росте Марко. Старі мої
Не знають, де діти,
Де посадить, де положить
І що з ним робити.
Минає рік. Росте Марко,
І дійна корова
У роскоші купається.
Аж ось чорноброва
Та молода, білолиця
Прийшла молодиця
На той хутір благодатний
У найми проситься.

„А що-ж?“ каже „возьмім, Насте!“
— „Возьмімо, Трохиме,
Бо ми старі, нездужаєм,
Та таки й дитина,
Хоча воно вже й підросло,
То все-ж таки треба
Коло його піклуватись.“
— „Та воно-то треба,

Бо й я свою вже часточку
Прожив, слава Богу,
Підтоптався. Так що-ж тепер,
Що візьмеш, небого?
За рік, чи як?“

— „А що дасте...“

— „Е, ні! треба знати,
Треба, дочко, лічить плату
Зароблену плату;
Бо сказано: хто не лічить,
То той і не має.
Так оттак хіба, небого:
Ні ти нас не знаєш,
Ні ми тебе; а поживеш,
Роздивишся в хаті,
Та й ми тебе побачимо, —
Оттогді й за плату.
Чи так, дочко?“

— „Добре, дядьку!“

— „Просимо ж у хату!“

Поєднались. Молодиця
Рада та весела,
Ніби з паном повінчалась,
Закупила села.
І у хаті, і на дворі.
І коло скотини,
У-вечері і в-досвіта;
А коло дитини
Так і пада, ніби мати!
В будень і в неділю
Головоньку йому змис,
Й сорочечку білу
Що-день божий надіває;
Грається, співає,

Робить возики, а в свято
То й з рук не спускає.
Дивуються старі мої
Та моляться Богу.
А наймичка невсипуща
Що-вечір, небога,
Свою долю проклинає,
Тяжко, важко плаче;
І ніхто того не чує,
Не знає й не бачить,
Опріч Марка маленького.
Так воно не знає,
Чого наймичка сльозами
Його умиває;
Не зна Марко, чого вона
Так його цілує,
Сама не ззість і не доп'є,
Його нагодує.
Не зна Марко, як в колисці
Часом серед ночі
Прокинеться, ворухнеться,
То вона вже скочить,
І укриє й перехрестить,
Тихо заколише:
Вона чує в другій хаті,
Як дитина дише.
В-ранці Марко до наймички
Ручки простягає,
І „мамою“ невсипущу
Ганну величає.
Не зна Марко, росте собі,
Росте, виростає.

IV.

Чимало літ перевернулось,
Води чимало утекло;
І в хутір лихо зазернуло,
І сліз чимало принесло.
Бабусю Настю поховали
І ледве, ледве одволали
Трохима діда. Прогуло
Прокляте лихо, та й заснуло.
На хутір знову благодать
З-за гаю темного вернулась
До діда в хату спочивать.

Уже Марко чумакує
І в-осени не ночує
Ні під хатою, ні в хаті.
Кого-небудь треба сватать.
„Кого-ж би тут?“ старий дума
І просить поради
У наймички. А наймичка
До царівни б рада
Слать старости: „Треба Марка
Самого спитати.
— „Добре, дочко! спитаємо,
Та й будемо сватать.“
Розпитали, порадились.
Та й за старостами
Пішов Марко. Вернулися
Люде з рушниками,
З святим хлібом обміненим.
Панну у жупані,
Таку кралю висватали,
Що хоч за гетьмана,
То не сором. Оттаке-то
Диво запопали!

„Спасибі вам! старий каже.
„Тепер, щоб ви знали,
Треба краю доводити,
Коли й де вінчати,
Та й весілля! Та ще ось-що:
Хто в нас буде мати?
Не дожила моя Настя!...“
Та й заливсь сльозами...
А наймичка у порогу
Вхопилась руками
За одвірок, та й зомліла.
Тихо стало в хаті;
Тільки наймичка шептала:
„Мати... мати... мати!“

V.

Через тиждень молодиці
Коровай місили
На хуторі. Старий батько
З усієї сили
З молодицями танцює
Та двір вимітає,
Та прохожих, проїзжачих
У двір закликає,
Та вареною частує,
На весілля просить.
Знай бігає, а самого
Ледве ноги носять.
Скрізь гармидер та реготня
В хаті і на дворі,
І жолоби викотили
З нової комори.
Скрізь по́рання: печуть, варять,

Вимітають, миють...
Та все чужі. Де-ж наймичка?
На прощу у Київ
Пішла Ганна. Благав старий,
А Марко аж плакав,
Щоб була вона за матір,
„Ні, Марку! ніяко
Мені матірю сидіти:
То багаті люде,
А я наймичка; ще й з тебе
Сміятися будуть.
Нехай Бог вам помагає!
Піду помолюся
Усім святим у Київі,
Та й знову вернуся
В вашу хату, як приймете.
Поки маю сили,
Трудитимусь.“

Чистим серцем
Поблагословила
Свого Марка, заплакала
Й пішла за ворота.

Розвернулося весілля,
Музикам робота
І підковам. Вареною
Столи й лави миють.
А наймичка шкандибає.
Поспішає в Київ.
Прийшла в Київ, не спочила:
У міщанки стала,
Найнялася носить воду,
Бо грошей не стало
На молебствіє Варварі.
Носила, носила,
Кіп із вісім заробила,

Й Маркові купила
Святу шапочку в печерах
У Івана святого,
Щоб голова не боліла
В Марка молодого;
І перстеник у Варвари
Невістці достала,
І, всім святим покло ившись,
До-дому верталась.

Вернулася. Катерина
І Марко зостріли
За ворітьми, ввели в хату
Й за стіл посадили;
Напували й годували,
Про Київ питали,
І в кімнаті Катерина
Одпочить послала.

„За-що вони мене люблять?
За-що поважають?
О Боже мій милосердний!
Може вони знають?
Може вони догадались? ...
Ні, не догадались.
Вони добрі...“

І наймичка
Тяжко заридала.

VI.

Тричі крига замерзала,
Тричі розтавала, —
Тричі наймичку у Київ

Катря провозжала
Так, як матір. І в четвертий
Провела небогу
Аж у поле, до могили,
І молила Бога,
Щоб швиденько верталася,
Бо без неї в хаті
Якось сумно, ніби мати
Покинула хату.

Після Пречистої в неділю,
Та після першої, Трохим
Старий сидів в сорочці білій,
В брилі, на призьбі. Перед ним
З собакою унучок грався,
А внучка в юпку одяглась
У Катрину, і ніби йшла
До діда в гості. Засміявсь
Старий і внучку привітав,
Неначе справді молодицю.
„А де-ж ти діла паляницю?
Чи може в лісі хто одняв?
Чи по-просту — забула взяти?
Чи може ще й не напекла?
Е, сором, сором! лепська мати!“
Аж зирк! — і наймичка ввійшла
На двір. Побіг старий стрічати
З онуками своєю Ганну.
— „А Марко в дорозі?“
Ганна діда питалася.
— „В дорозі ще й досі.“
— „А я ледве додибала
До вашої хати.
Не хотілось на чужині
Одній умірати!

— „Треба буде
Акафист найняти
Миколаєві святому
Й на часточку дати, —
Бо щось Марко забарився ...
Може де в дорозі
Зanedужав, сохрани Боже!“
Й покапали сльози
З старих очей замучених.
Ледве, ледве встала
Із-за стола.

— „Катерино!
Не та вже я стала:
Зледащила, нездужаю
І на ноги встати.
Тяжко, Катре, умірати
В чужій, теплій хаті!

Зanedужала небога.
Уже й причащали,
Й маслосвятіє служили, —
Ні, не помагало!
Старий Трохим по надвірю, —
Мов убитий ходить.
Катерина з болящої
І очей не зводить,
Катерина коло неї
І днює й ночує.
А тим часом сичі в ночі
Недобре віщують
На коморі. Болящая
Що-день, що-година,
Ледве чути, питається:
— „Доню Катерино!
Чи ще Марко не приїхав?

Ох, як-би я знала,
Що діждуся, що побачу,
То ще б подождала!“

VII.

Іде Марко з чумаками,
Ідучи співає,
Не поспіша до господи,
Воли попасає.
Везе Марко Катерині
Сукна дорогого,
А батькові шитий пояс
Шовку червоного,
А наймиці на очіпок
Парчі золотої
І червону добру хустку
З білою габою,
А діточкам черевички,
Фіг та винограду,
А всім вкупі червоного
Вина з Цариграду
Відер з троє у барилі,
І кавяру з Дону, —
Всього везе, та не знає,
Що діється дома!

Іде Марко, не журиться.
Прийшов, слава Богу!
І ворота одчиняє,
І молиться Богу!
— „Чи чуєш ти, Катерино?
Біжи зустрічати!
Уже прийшов! Біжи швидче,

Швидче веди в хату!
Слава тобі, Спасителю!
На-силу діждала!“
І „Отче наш“ тихо, тихо,
Мов крізь сон, читала.
Старий воли випрягає,
Занози ховає
Мережані, а Катруся
Марка оглядає.
— „А де-ж Ганна, Катерино?
Я пак і байдуже!
Чи не вмерла?“
— „Ні, не вмерла,
А дуже нездужа.
Ходім лишень в малу хату,
Поки випрягає
Воли батько; вона тебе,
Марку, дожидає.“

Ввійшов Марко в малу хату
І став у порогу...
Аж злякався. Ганна шепче:
— „Слава, славу Богу!
Ходи сюди, не лякайся!...
Вийди, Катре, з хати!
Я щось маю розпитати,
Де-що розказати.“

Вийшла з хати Катерина,
А Марко схилився
До наймички у голови.
„Марку! Подивися,
Подивися ти на мене!
Бач, як я змарніла?
Я не Ганна, не наймичка,
Я...“

Та й зааніміла.
Марко, плакав, дивувався.
Знов очі відкрила,
Пильно, пильно подивилась, —
Й сльози покотились.
„Прости мене! Я каралась
Весь вік в чужій хаті...
Прости мене, мій синочку!
Я... я твоя мати!“
Та й замовкла...
Зомлів Марко,
Й земля задріжала.
Прокинувся... до матері —
А мати вже спала!

(1845, 13. 11.) ПЕРЕЯСЛАВ.

II. СУБОТІВ.

Стоїть в селі Суботові
На горі високій
Домовина України —
Широка, глибока.
Отто церква Богданова :
Там-то він молився,
Щоб Москаль добром і лихом
З козаком ділився.
Мир душі твоїй, Богдане!
Не так воно сталось:
Москалики, що заздріли,
То все очухрали, —
Могили вже розривають,
Та грошей шукають;
Льохи твої розкопують
Та тебе ж і лають,
Щой за труди не находять...
Оттак-то, Богдане!
Занапастив-єси вбогу
Сироту Вкраїну.
За те ж тобі така дяка!
Церкву-домовину
Нема кому полагодить!
На тій Україні,
На тій самій, що з тобою
Ляха задавила, —
Байстриюки Єкатерини

Сараною сіли.
Оттаке-то, Зіновію,
Олексіїв друже!
Ти все оддав приятелям,
А їм і байдуже!
Кажуть, бачиш, що „все-то те
Таки й було наше,
А що ми тільки наймали
Татарам на пашу
Та Полякам.« Може й справді!
Нехай і так буде!
Так сміються ж з України
Стороннії люде...
Не смійтеся, чужі люде!
Церква-домовина
Розвалиться, а з-під неї
Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти.

21. X. 1845, МИРГОРОД.

ВИДАВНИЧЕ ТОВАРИСТВО

„ВЕСЕСВІТ“

ПРАГА-СМІХОВ, КАРЛЬОВА УЛИЦА 13

має на складі і продає такі книжки:

а) українські:

Д. Дорошенко: Угорська Україна . . .	ціна кор.	4.—
В. Старий: Славянські оповідання . . .	„	4.—
В. Старий: На Зеленому острові . . .	„	4.50
В. Старий: Близький світ . . .	„	4.—
Др. В. Королів: Укр. герой Симон Петлюра (на 5 мовах) . . .	„	3.—
Ілюстровані казочки (3 різні) . . .	„	2.—
Мої малюнки I, II, III . . .	„	4.—
Війна грибів з жуками (мал. Судо- мори) . . .	„	4.50

б) чеські:

Серія: 12 книжочок „Познайомте Україну“ . . .	„	1.—
Яромір Нечас: Виходоевропейська траге- дія а Україна . . .	„	4.50
І. Крок: Укр.-чеські розмови . . .	„	3.50
Др. И. Дністрянський: Україна а мірова конференція . . .	„	4.—

в) в друку мається:

Н. Ковалевська: Чесько-укр. словар, Леся Українка:
Лісова пісня, В. Винниченко: „Леж“ (драма).

Крім цього мається баревні листівки з видами Києва
(15 різних) Шевченка-Садовського, от. Петлюри, Ко-
шиця, Директорії по ціні 50 сот. великі порт. от. Пет-
люри, Садовського, Франка, Грінченка, по ціні 6 К.

При більших замовленнях значна скидка.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО:

I. НЕВОЛЬНИК

II. ІРЖАВЕЦЬ

(П О Е М И)

ВИДАВНИЦТВО
„ВСЕСВІТ“
1920 Р.

СЕРІЯ УКРАЇНСЬКА
КИЇВ-ПРАГА
ЧИС. 9.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО:

I. НЕВОЛЬНИК

II. ІРЖАВЕЦЬ

(ПОЕМИ)

ВИДАВНИЦТВО
„ВСЕСВІТ“
1920 Р.

СЕРІЯ УКРАЇНСЬКА
КИЇВ-ПРАГА
ЧИС. 9.

Друкарня Політики у Празі.

М. Шевченко

найбільший поет, пророк України, вийшов з простого народу українського, московською царицею Катериною в кайдани неволі-кріпацтва закованого. В столітні роковини народження Тараса (він родився 9-го березня 1814 р. в Моринцях, селі Звенигородського повіту на Київ-

щині) почалася світова війна, що мала принести неньці Україні волю, за яку боровся Тарас ціле своє життя.

Вже змалку звернув Тарас увагу на себе своїм великим талантом, так що пан, якій взяв собі його за козачка до свого двору, віддав його в науку до маляра в Варшаві, а потім в Петербурзі, щоб з Тараса-маляра мати більші зиску, ніж з мужика-кріпака. Але знайшлись добрі люде, що купили Тарасові волю за 2500 карб. Такі то часи були, що пан мав право чоловіка продати або в карти програти! Це сталося 22-го квітня 1838-го року. І від того часу міг Тарас вчитися малярства в академії в Петербурзі.

Та заразом таки з визволенням на волю пробудився у Тараса могутній поетичний талант, і чудовим, доси нечуваним, огненним словом він почав малювати долю українського народу, його славу козацьку бувальщину; почав воювати словами-сльозами проти розпинателів і катів народніх і кликати до народу: „Вставайте, кайдани порвіте, і вражою злою кров'ю волю окропіте!“

За те зазнав Тарас лютої кари від московського царя Миколи I. Дня 5-го квітня 1847 Шевченка арештовали і засудили вислати, як простого салдата, в Оренбурську кріпость, а лютий цар збільшив ще кару тим, що заборонив йому писати й малювати.

Десять літ мучився-карався Тарас в тяжкій царській неволі, бо вже аж цар Олександр дав йому волю 1857-го р. Та вже не довге життя було Тарасові. Невольа зломила його здоровля, він умер, маючи ледве 47 літ, дня 8-го березня 1861-го р., якраз того року, коли цар Олександр II. скасував таке зненавиджене Шевченкові кріпацтво.

Тарасова могила стоїть на горі біля Канева над Дніпром. Туди народ український тисячами ходить, щоб вшанувати пам'ять свого пророка, свого найбільшого борця-мученика за правду і волю.

„... Жива
Душа постова святая,
Жива в святих своїх речах,
І ми, читая, оживаєм,
І чуєм Бога в небесах!“

С. С.

НЕВОЛЬНИК.

ПОСВЯТА.

Думи мої молодії,
Понуриї діти, —
І ви мене покинули!..
Пустку натопити
Нема кому... Остався я,
Та не сиротою,
А з тобою, молодію,
Раю мій, покою,
Моя зоре досвітняя,
Єдина думо
Пречистая! Ти вітаєш,
Як у того Нуми
Тая німфа Егерія:
Так ти, моя зоре,
Просіяєш надо мною,
Ніби заговориш,
Усміхнешся. Дивлюся ся —
Нічого не бачу.
Прокинуся — серце плаче,
І очі заплачуть.
Спасибі, зіронько!

Минає

Неясний день мій; вже смеркає.
Над головою вже несе

Свою неклепаную косу
Косар непевний... мовчки скосить;
А там — і слід мій занесе
Холодний вітер. Все минає!..
Згадаєш, може, молодая,
Вилиту сльозами
Мою думу, і тихими,
Тихими речами
Проговориш: „я любила
Його на сім світі,
И на тім світі любитиму...“
О мій тихий світе,
Моя зоре вечірняя!
Я буду вітати
Коло тебе, і за тебе
Господа благати!

I.

Той блукає за морями,
Світ перехожає,
Долі, доленьки шукає:
Немає, немає,
Мов умерла! А той рветься
З усієї сили
За долею... от-от догнав,
І — бебех в могилу!
А в іншого сіромахи
Ні хати, ні поля,
Тільки торба; а з торбини
Виглядає доля,
Мов дитинка; а він її
Лає, проклинає
І за чвертку закладає, —
Ні, не покидає!

Як репях той, учепиться
За латані поли,
Та й збірає колосочки
На чужому полі;
А там—снопи, а там—скирти,
А там — у палатах
Сидить собі сіромаха,
Мов у своїй хаті.
Такая-то доля тая, —
Хоч і не шукайте!
Кого схоче — сама найде
У колисці найде.

Ще на Україні веселі
І вольнії пишались села
Тоді, як праведно жили
Старий козак і діток двоє.
Ще за Гетьманщини старої
Давно се діялось колись.

Так, коло полудня, в неділю,
Та на Зелених ще й святках,
Під хатою в сорочці білій
Сидів, з бандурою в руках,
Старий козак.

— „І так, і сяк!“

Старий міркує, розмовляє:
„І треба б,“ каже, „й трохи шкода!
А треба буде; два-три года
Нехай по світу погуляє
Та сам с в о є ї пошукає,
Як я шукав колись... Ярино!
А де Степан?“—„А он під тином,
Неначе вкопаний стоїть!“
—„А я й не бачу! А ідіть

Лишень сюди, та йдіть обоє...
А нуте, діти, оттакої!"

І вшкварив по струнах
Старий грає, а Ярина
З Степаном танцює;
Старий грає, примовляє,
Ногами тупцює:

„Як-би мені лиха та лиха,
Як-би мені свекрівонька тиха,
Як-би мені чоловік молодий,
До другої не ходив, не любив!
Ой гоп, чики-чики!
Та червоні черевики,
Та троїсті музики,—
Од віку до віку
Я любила б чоловіка!
Ой гоп, заходивсь,
Зробив хату, оженивсь,
І піч затопив,
І вечерять наварив.—
— А нуте, діти, оттакої!"

І старий піднявся;
Як ударить, як ушкварить,
Аж у боки взявся!

„Чи так, чи не так,
Уродив постернак,
А петрушку
Криши в юшку,
Буде смак, — буде смак!
Ой так—таки так;
Оженився козак,
Кинув хату
І кімнату,
Та й потяг у байрак.

— Ні, не та вже,—підтопталась
Стара моя сила;
Утомився. А все це ви
Так розворушили.
О бодай вас! Що-то літа!
Ні вже, не до-ладу...
Минулося. Іди лишень
Полуднувать лагодь;
Гуляючи, як той казав,
Шматок хліба ззісти.
Іди ж, доню! — А ти, сину,
Послухаєш вісти.
Сідай лишень! Як убили
Твого батька Івана
В Шляхетчині, то ти ще був
Маленьким, Степане,
Ще й не лазив. „—“ То я не син?
Я чужий вам, тату?
— „Та не чужий! Стрівай лишень!
От умерла й мати
Таки твоя, а я й кажу
Покійній Марині,
Моїй жінці: „А що, — кажу, —
Возьмем за дитину —
Тебе б то це ... „—“ Добре,—каже
Покойна Марина, —
— „Чому не взять? „—Взяли тебе
Ми та й спарували
З Яриночкою до-купи...
А теперь осталося
Ось що робить: ти на літі,
І Ярина зріє;
Треба буде людей шукать
Та що-небудь діять.
Як ти скажеш? „—„ Я не знаю,

Бо я думав ... теє..."
— „Що Ярина сестра тобі?
А воно — не теє,
Воно просто: любітєся,
Та й з Богом до шлюбу!
А поки що, треба буде
І на чужі люде
Подивитись, як там живуть:
 Чи орють,
Чи не на ораному сіють,
І просто жнуть
І немолоченєє віють,
Так як і мелють і їдять,—
 Все треба знать.
Так от як, друже: треба в люде
 На рік, на два піти
 У наймити;
Тогді й побачимо, що буде.
Бо хто не вміє заробить,
То той не вмітимє й пожить.
А ти як думаєш, небоже?...
Не думай! Коли хочєш знать,
Де лучче лихом торгувать,
Іди ти в Січ. Як Бог поможе,
Там наїсися всіх хлібів;
Я їх чимало попоїв:
І досі нудно, як згадаю!
Коли здобудєш — принесєш;
А коли згубиш, — поживєш
Моє добро! Та хоч звичаю
 Козацького наберєшся
 Та побачиш світа,
 Не такого, як у бурсі,
 А живі мислі те
 З товариством прочитаєш,

Та по-молодечий
Будеш Богу молитися,
А не по-чернечий
Харамаркать. Оттак, сину!
Помолившись Богу,
Осідлаєм буланого,
Та й гайда в дорогу!
Ходім лишень полуднувать.
Чи ти вже, Ярино,
Змайструвала нам що небудь?
Оттаке-то, сину!...“
— „Уже, таточку!“ озвалась
Із хати Ярина.

II.

Не їсться, не пьється, і серце не бьється,
І очі не бачать, не чуть голови.
Неначе немає, ніби неживий,—
Замість шматка хліба, за кухоль береться.
Дивиться Ярина та нишком сміється.
— „Що се йому стало? Ні їсти, ні пити,
Нічого не хоче! Чи не занедужав?—
Братіку Степане, що в тебе болить?„
Ярина питає. Старому байдуже,
Ніби-то й не чує. — „Чи жать, чи не жать,
А сіяти треба!“ старий промовляє
Ніби-то до себе — „А нумо вставать!
До вечерні може ще пошкандибаю.
А ти, Степане, ляжешь спать,
Бо завтра рано треба встать
Та коня сідлать.“

— „Степаночку, голубчику!
Чого се ти плачешь?
Усміхнися, подивися!
Хіба ти не бачиш,
Що й я плачу? Розсердився
Бог знає на кого,
Та й зо мною не говорить.
Утечу, їй-Богу,
Та й сховаюсь у бур'янні...
Скажи бо, Степане,
Може й справді нездужаєш?
Я зілля достану,
Я побіжу за бабою...
Може це з пристріту?“
— „Ні, Ярино, моє серце,
Мій рожевий квіте!...
Я не брат тобі, Ярино!
Я завтра покину
Тебе й батька, на чужині
Де небудь загину;
А ти мене й не згадаєш,
Забудешь, Ярино,
Свого брата! “— „Схаменися!
Їй-Богу, з пристріту!
Я не сестра? Хто-ж отсе я?
О Боже, мій світе!
Що тут діять? Батька нема,
А він занедужав
Та ще й умре. О Боже мій!
А йому й байдуже,
Мов сміється. Степаночку!
Хіба ти не знаєш,
Що без тебе і таточка
І мене не стане?“—
— „Ні, Ярино, я не кину,

А тільки поїду
Недалеко. А на той рік
Я до вас приїду
З старостами, за тобою
Та за рушниками.
Чи подаєш? “—„ Та цур тобі
З тими старостами!
Ще й жартує! “—„ Не жартую,
Йй-Богу, Ярино,
Не жартую “—„ То це й справді
Ти завтра покинеш
Мене й батька? Не жартуєш?
Скажи-бо, Степане!
Хіба й справді не сестра я?“
— „Ні, моє кохання
Моє серце! “—„ Боже ж ти мій!
Чому я не знала?
Була б тебе не любила
І не цілувала...
Ой-ой, сором! Геть од мене!
Пустити мене! Бачишь,
Який добрий! Та пусти бо!
Йй-Богу, заплачу“...
І заплакала Ярина,
Як тая дитина,
І крізь сльози промовляла:
„Покине! покине!“
Як той явір над водою,
Степан похилився,
Щирі сльози козацькі
В серці запеклися,
Мов у пеклі. А Ярина
То клене, то просить,
То замовкне, подивиться,
І знов заголосить.

Не чулися, як смерклося ;
І сестру і брата,
Ніби скованих до-купи,
Застав батько в хаті.

І світ настав, а Ярині
Не спиться, ридає.
Уже Степан із криниці
Коня напуває.
І вона з відрами побігла
Ніби за водою
До криниці. А тим часом
Запорожську зброю
Старий виніс із комори.
Дивиться, радіє,
Приміряє, ніби знову
Старий молодіє.
Та й заплакав. — „Зброє моя,
Зброє золотая!
Літа мої молодії,
Сило молодая!
Послужи, моя ти зброс,
Молодій ще силі,
Послужи йому так щиро,
Як мені служила!“

Вернулися од криниці,
І Степан сідлає
Коня, свого товариша,
І жупан одягає.
А Ярина дає зброю,
На порозі стоя;
Степан її надіває,
Та плачуть обоє.
І шаблюка, мов гадюка,
І ратище-дрючина,

Йй самопал семипяденний
Повис за плечима.
Аж зомліла, як узріла;
І старий заплакав,
Як побачив на консві
Такого юнака.
Веде коня за поводи
Та плаче Ярина;
Старий батько іде рядом,
Научає сина.
Як у війську пробувати,
Старших шанувати,
Товариство поважати,
В табор не ховатись.
— „Нехай тебе Бог заступить!“
Як за селом стали,
Сказав батько, — та всі троє
Разом заридали.

Степан гукнув, і курява
Шляхом піднялася.
— „Не барися, мій синочку!
Швидче повертайся!“
Сказав старий. А Ярина,
Мов тая ялина
При долині, похилилась.
Мовчала Ярина,
Тільки сльози утирає,
На шлях поглядає;
Із куряви щось вигляне
І знов пропадає;
Ніби шапка через поле
Котиться, чорніє,
Проподає, мошечкою
Тільки-тільки мріє,
Та й пропало. Довго, довго

Стояла Ярина
Та дивилась, чи не вирне
Знову комашина
Із куряви. Не вирнула, —
Пропала. І знову
Заплакала Яриночка
Та й пішла до-дому.

III.

Минають дні, минає літо;
Настала осінь, шелестить
Пожовкле листя. Мов убитий
Старий під хатою сидить:
Дочка нездужає Ярина;
Його єдина дитина
Покинуть хоче! З ким дожить,
Добити віку вікового?
Згадав Степана молодого,
Згадав свої благі літа.
Згадав — та й заплакав
Багатий сивий сирота.

— „В Твоїх руках все на світі,
Твоя всюди воля!
Нехай буде так, як хочеш, —
Така моя доля!“ —
Старий вимовив, і нишком
Богу помолився,
Та й пішов собі з-під хати
В садок походити.

І барвінком, і рутою,
І рястом квітчає
Весна землю, мов дівчину

В зеленому гаї;
І сонечко серед неба
Опинилось — стало,
Мов жених той молодую,
Землю оглядало.
І Ярина вийшла з хати
На світ божий глянуть, —
Ледве вийшла; усмихнеться,
То піде, то стане,
Розглядає, дивується,
Та любо, та тихо,
Ніби вчора народилась...
А лютеє лихо
В самім серці ворухнулось
І світ запалило.
Як билина підкошена,
Ярина схилилась;
Як з квіточки роса в-ранці,
Сльози полилися.
Старий батько коло неї
Як дуб похилився.

Одужала Яриньчка.
Ідуть люде в Київ
Та в Почаїв помолитись,
І вона йде з ними.
У Київі великому
Всіх святих благала;
У Межигорського Спаса
Тричі причащалась;
У Почаїві святому
Ридала-молилась,
Щоб Степан той, доля тая
Їй хоча приснилась.
Не приснилась!.. Вернулася.

Знову забіліла
Зіма біла. За зимою
Знов зазеленіла
Весна божа. Вийшла з хати
На світ дивуватись
Яриночка, та не Бога
Святого благати,
А нищечком у ворожки
Про його спитати.

І ворожка ворожила,
Пристріт замовляла,
Талан-долю та весілля
З воску виливала.
— „Он бачиш, кінь осідланий
Тупає ногою
Під козаком? А он-де йде
Дідусь з бородою
Аж до колін. Ото гроші;
Як би догадався
Козак отой злякаться діда...
Злякав! — та й сховався
За могилу, лічить гроші...
А он знову шляхом
Козак, іде, ніби старець, —
То, бач, ради страху,
Щоб Ляхи або Татари
Часом не спіткали.“
І радесенька Ярина
До-дому верталась.

IV.

Уже третій і четвертий
І пятий минає!
Не малий рік, а Степана

Немає, немає!
І стежечка-доріжечка,
Яром та горою
Утоптана до ворожки,
Поросла травою.
Нема його! У черниці
Косу розплітає
Безталанна: коло неї
Падає, благає
Старий батько, — хоч літечко,
Хоч Петра діждати,
Хоч Зеленої неділі...

Діждались, і хату
Уквітчали гарнесенько,
І в сорочках білих
Невеселі, мов сироти,
Під хатою сіли.
Сидять собі та сумують.
Слухають: щось грає
Мов на кобзі, на улиці,
І ніби співає...

ДУМА.

„У неділю вранці рано
Синє море грало:
Товариство кошового
На раді прохало:
„Благослови, отамане,
Байдаки спускати,
Та за Тендер погуляти,
Турка пошукати.“

Чайки й байдаки спускали,
Гарматами рештували,
З Дніпрового гирла широкого випливали,
Пропадали...
Серед ночі темної,
На морі синьому,
За островом Тендером потопали
Один потопає,
Другий виринає,
Козацтву-товариству із синьої хвилі рукою махає
І зично гукає:
„Нехай вам, панове товариство, Бог допомагає!“
І в синій хвилі потопає,
Пропадає.

Тільки три чайки, слава Богу,
Отамана курінного.
Сироти Степана молодого,
Синє море не втопило,
А в турецьку землю агарянську
Без кормиг прибило.
Тогді сироту Степана,
Козака лейстрового,
Отамана молодого,
Турки-яничари ловили,
З гармати гримали,
В кайдани кували,
В тяжкую неволю завдавали...
Ой Спасе наш Межигорський,
Чудотворний Спасе,
І лютому ворогові
Не допусти впасти
В турецькую землю, в тяжкую неволю!
Там кайдани по три пуда,
Отаманам по чотирі...

І світа божого не бачать, не знають,
Під землею камінь ламають,
Без сповіди святої умірають,
Як собаки здиhaють,
Пропадають.

„І згадав сирота Степан в неволі
Свою далеку Україну,
Нерідного батька старого,
І коника вороного
І нерідну сестру Ярину...

Плаче, ридає,
До Бога руки здіймас,
Кайдани ламає,
Утікає на вольную волю...
Уже на третьому полі
Турки-яничари догнали,
До стовпа вязали,
Очи виймали,
Гарячим залізом випікали,
В кайдани кували,
В тюрьму посадили
Та й замурували..."

V.

Оттак на улиці, під тинном,
Ще молодий кобзарь стояв
І про невольника співав.
За тинном слухала Ярина,
І не дослухала — упала.
— „Степаночку! Степаночку!“
Кричала, ридала.
„Степаночку, моє серце!
Де-ж це ти барився?
Тату! Тату! ідіть сюди,
Ідіть, подивітесь!“ —

Прийшов старий, розглядає,
І свого Степана
Не пізнає, — таке з його
Зробили кайдани!
— „Сину ти мій безталанний!
Моя ти дитино!
Де ти в світі погибав,
Сину мій єдиний?„

Плаче старий та ридав,
Й Степан сліпий плаче,
Невидющими очима
Мов сонце побачив.
І беруть його під руки
І ведуть у хату;
І витає Яриночка
Мов рідного брата;
І голову йому зміла,
І ноги умила,
І в сорочці тонкій, білій
За стіл посадила;
Годувала, напувала,
Положила спати
У кімнаті, — і тихенько
Вийшла з батьком з хати.

Через тиждень без старостів
За Степана свата
Старий свою Яриночку, —
І Ярина в хаті...
— „Ні, не треба, мій таточку,
Не треба Ярино!“
Степан каже. „Я загинув,
На віки загинув!
За-що ж свої молодії

Ти літа погубиш
За калікою... Ярино!...
Насміються люде,
І Бог святий покарає,
І прожене долю
З цієї хати веселої
На чуже поле.
Ні, Ярино, Бог не кине
І знайде дружину;
А я піду в Запорозжя:
Там я не загину, —
Нагодують.“

— „Ні, Степане,
Моя ти дитино!
І Господь тебе покине,
Як ти нас покинеш.
Оставайся Степаночку!
Коли не хоч братись,
То так будем: я — сестрою,
А ти будеш братом,
І дітьми йому обоє,
Батькові старому.
Не йди од нас, Степаночку,
Не кидай нас знову!
Не покинеш?... “— „Ні, Ярино!“
І Степан остався.
Зрадив старий мов маленький,
Аж за кобзу взявся;
Хотів вшкварить метелицю
З усієї сили,
Та не вшкварив...

Під хатою

Усі троє сіли.

„Роскажи ж ти нам, Степане,
Про свою недолію;

Бо й я таки гуляв колись
В турецькій неволі.“
— „Отто-ж мене, вже сліпого
На світ випускали
З товариством. Товариство
На Січ прямувало
І мене взяли з собою,
І через Балкани
Простали ми в Україну
Вольними ногами;
А на тихому Дунаю
Нас перебігають
Січовики-Запорожці
І в Січ завертають...
І розказують, і плачуть,
Як Січ руйнували,
Як Москалі срібло-злото
І свічи забрали
У Покрови; як козак
В-ночі утікали,
І на тихому Дунаю
Новим Кошем стали;
Як цариця по Києву
З Нечосом ходила,
І Межигорського Спаса
В-ночі запалила,
І по Дніпру у золотій
Галері гуляла,
На пожар той поглядала,
Нишком усміхалась.
І як степи запорожські
Тоді поділили
І панам на Україні
Люд закріпостили...
Як Кирило з старшинами

Пудром осипались
І в цариці, мов собаки,
Патинки лизали.
Оттак, тату! Я щасливий,
Що очей не маю.
Що нічого того в світі
Не бачу й не знаю...
Ляхи були, усе взяли,
Кров повипивали,
А Москалі і світ Божий
В путо закували.

„Оттаке-то! Тяжко, тату,
Із своєї хати
До Турчина поганого
В сусіди прохатись!
Тепер, кажуть, в Слободзеї
Останки збирає
Головатий, та на Кубань
Хлопців підмовляє...
Нехай йому Бог допоможе!
А що з того буде —
Святий знає! Почуємо,
Що розкажуть люде.“

Оттак вони що день божий,
У двох розмовляли
До півночі, а Ярина
Господарювала,
Та святих оттих благала ...
Таки-ж ублагала:
На всеїдній у неділю
Вона спарувалась
З сліпим своїм...

Такес-то

Скоїлось на світі,
Мої любі дівчаточка,
Рожеві квіти!
Такес-то! Одружились
Мої молодії.
Може воно й не до-ладу,
Та що маю діять,
Коли таке сподіялось?
Рік уже минає,
Уже й другий. З дружиною
Ярина гуляє
По садочку. Старий батько
Сидить коло хати,
Та вчить внука пузанчика
Чолом оддавати...

ЕПІЛОГ.

Отсе і вся моя дума...
Не здивуйте, люде!
Те, що було, минулося
І знову не буде.
Минулися мої сльози,
Не рветься, не плаче
Поточене старе серце,
І очі не бачать
Ні тихої хатиночки
В забутому краю,
Ні тихої долиночки,
Ні темного гаю;
Ні дівчини молодої
І малої дитини
Я не бачу щасливої:

Все плаче, все гине!
І рад би я сховатися,
Але де? — не знаю.
Скріз неправда, де не гляну,
Скрізь Господа лають!
Серце вяне, засихає,
Замерзають сльози...
І втомивсь я, самотній,
На самій дорозі...
Оттаке-то! Не здивуйте,
Що вороном кричу:
Хмара сонце заступила,
Я світа не бачу.
Ледве-ледве о-півночі
Серцем прозираю,
І немощу мою думу
За світ посилаю —
Сцілющої й живучої
Води пошукати:
Як інколи, то й принесе
І покропить в хаті,
І засвітить огонь чистий,
І сумно і тихо
Розказує про весілля,
Звертає на лихо...

Тепер мені про сліпого
Сироту кінчає,
Але як довести краю,
І сама не знає:
Бо не було того дива
Може спокон-віку,
Щоб щаслива була жінка
З сліпим чоловіком!

Отже сталося таке диво !
Год, другий минає,
Як побрались; а дивіться —
В купочці гуляють
По садочку. Старий батько
Сидить коло хати
Та вчить внука маленького
Чолом оддавати.

1845. 16/X.
С. Мар'їнське.

ІР ЖАВЕЦЬ.

Наробили славні Шведи
Великої слави ;
Утікали з Мазепою
В Бендери з Полтави,
А за ними й Гордієнко.
Нарадила мати,
Як пшениченьку пожати,
Полтаву достати.
Ой пожали б, як-би були
Одностайне стали,
Та з хвастовським полковником
Гетьмана єднали.
Не стремліли б списи в стрісі
У Петра у свата,
Не втікали б із Хортиці
Славні небожата,
Не спиняв би їх прилуцький
Полковник поганий,
Не плакала б Матір' Божа
В Криму за Україну.

Як мандрували день і ніч,
Як покидали Запорожці
Великий Луг і матір-Січ,
Взяли з собою Матір' Божу,

А більш нічого не взяли,
І в Крим до хана понесли
На нове вбоге Запорожжя.

Заступила чорна хмара
Та білу хмару,
Опанував Запорожцем
Поганий Татарин.
Хоч позволив хан на пісках
Новим кошем стати,
Та наказав Запорожцям
Церкву будувати.
У наметі поставили
Образ Пресвятої
І крадькома молилися.

Боже мій з тобою,
Мій краю прекрасний, роскошний, багатий!
Хто тебе не мучив? Як-би розказать
Про якого небудь одного магната
Історію-правду, то перелякать
Саме пекло можна, а Данта старого
Полупанком нашим можна здивувать.
І все-то те лихо, все, кажуть, од Бога!
Чи вже-ж йому любо людей мордувать,
І надто сердешну мою Україну?!
Що вона зробила? За-що вона гине?
За - що її діти в кайданах мовчать?!..

Росказали кобзарі нам
Про війни і чвари,
Про тяжкеє лихоліття
Про лютиї кари,
Що ляхи нам завдавали,
Про все розказали.

Що ж діялось по Шведчині, —
То й вони злякались,
Оніміли з переляку
Сліпі небораки:
Оттак тії воєводи,
Петрові собаки,
Рвали, гризли... Із-далека
Запорожці чули,
Як дзвонили у Глухові,
З гармати ревнули,
Як погнали на болото
Город будувати,
Як плакала за дітками
Старенькая мати,
Як діточки на Орелі
Лінію копали,
І як у тій Фінляндії
В снігу пропадали.
Чули, чули Запорожці
З далекого Криму,
Що конає Гетьманщина,
Неповинно гине.
Чули, чули небожата,
Чули та мовчали,
Бо й їм добре на чужині
Мурзи завдавали.
Мордувались сіромахи,
Плакали, і з ними
Заплакала Матір'я Божа
Сльозами святими;
Заплакала Милосерда,
Неначе за сином.
І Бог зглянувсь на ті сльози
І на Україну:
За козацькі і за тії

Пречистії сльози
Побив Петра, побив ката
На наглій дорозі.
Вернулися Запорожці,
Принесли з собою
В Гетьманщину той чудовний
Образ Пресвятої,
Поставили у Іржавці
В мурованім храмі.
Оттам вона й досі плаче
Та за козаками.

1847.
Орська кріпость.

ВИДАВНИЧЕ ТОВАРИСТВО

„ВСЕСВІТ“

ПРАГА-СМІХОВ, КАРЛЬОВА УЛИЦЯ 13

має на складі і продає такі книжки:

а) українські:

Д. Дорошенко: Угорська Україна . . .	ціна кор.	4—
В. Старий: Славянські оповідання . . .	„	4—
В. Старий: На Зеленому острові . . .	„	4.50
В. Старий: Близький світ . . .	„	4—
Др. В. Королів: Укр. герой Симон Петлюра (на 5 мовах) . . .	„	3—
Ілюстровані кавочки (3 ріжні) . . .	„	2—
Мої малюнки I, II, III . . .	„	4—
Війна грибів з жуками (мал. Судо- мори) . . .	„	4.50

б) чеські:

Серія: 12 книжочок „Познайме Україну“ . . .	„	1—
Яромір Нечас: Виходоевропска траге- діє а: Україна . . .	„	4.50
I. Крок Укр.-чеські розмови . . .	„	3.50
Др. И. Дністрянський: Україна а мірова конференце . . .	„	4—

в) в друку мається:

Н. Ковалевська: **Чесько-укр. словар**, Леся Українка:
Лісова пісня, В. Винниченко: „**Lež**“ (драма).

Крім цього мається баревні листівки з видами Київа
(15 ріжних), Шевченка, Садовського, от. Петлюри, Ко-
шиця, Директорії по ціні 50 сот. великі порт. от. Пет-
люри, по ціні 6 К.

При більших замовленнях значна скидка.